

Konferensraad Conrad Hauser.

Ved Arkivsekretær **G. L. Grove.**

Ligesaa bekendt Hauserplads er for enhver Kjøbenhavnner, ligesaa ubekendt er det for de allerfleste, efter hvem den er opkaldt. Det ligger ganske vist nær nok at gætte paa en Mand af Navnet Hauser. Men hvem eller hvad var denne Hauser?

Ved Navnet Hauser føres de fleste vel uvilkaarligt til at tænke paa det gaadefulde Hittebarn fra Nürnberg Caspar Hauser, f. 1812 † 1833, om hvis Byrd der gik de vildeste Rygter, og om hvis underlige Væsen og Levnet der blev skrevet den ene Bog efter den anden. Nogen anden Hauser finder man heller ikke nævnt, hvis man f. Ex. vil tage sin Tilflugt til Nordisk Konversationslexikon. Og dog indtog vor Hauser i sin Tid en meget fremragende og anset Stilling i Danmarks Handelsverden (en Stand, hvis fremragende Mænd vor Personalhistorie iøvrigt hidtil har behandlet temmelig stedmoderligt), fremdeles gjorde han sig meget fortjent ved sin Virksomhed for Kjøbenhavns Genopbyggelse efter Bombardementet 1807, og endelig ligger

han os ikke fjærnere i Tiden, end at adskillige nulevende endnu erindre ham.

Det turde vel derfor baade være rigtigt overfor denne Mands Minde, ikke at lade ham gaa rent i Glemmebogen og lade hans Navn leve alene i Pladsens og Gadens Navne uden at knytte sig til Forestillingen om nogen bestemt Person og hans Virken, og betimeligt nu at supplere de faa Linier, der hist og her ere samlede om ham¹⁾, med noget fyldigere Efterretninger. Med Hensyn til Hausers ydre Skikkelse havde jeg først ment at maatte lade mig nøje med en nu 85aarig Dames Skildring af ham som en høj, statelig og venlig Mand med smukke blaa Øjne. Men ved Velvillie af Enkefru Anna Ludvigsen²⁾, født Gudme, der har laant mig Originalen, og et Medlem af vort personalhistoriske Samfund, der har bekostet Gengivelsen, er det lykkedes mig at tilvejebringe et saameget klarere Begreb om Mandens Udseende som et Portræt kan give fremfor en Erindring, der ligger over 70 Aar tilbage i Tiden. Originalen er malet 1816 og signeret Fränckl³⁾.

Som mange andre dygtige og driftige Handelsmænd kom Conrad Hauser fra Svejts. Det er forbavsende at se, hvor mange Repræsentanter af denne lille Nation, der i Slutningen af forrige Aarhundrede forstode at gøre deres Dygtighed gældende i Udlandet paa Handelens som paa andre Omraader. Hausers Samtidige, den berømte Finansmand Necker, født i Genf 1732, traadte 18 Aar gammel ind i en parisisk Bank og kunde 30 Aar gammel trække sig tilbage med en Formue paa 6 Millioner Frank. Og var det end enestaaende i saa kort Tid at tjene en saa stor Formue, er det paa den anden Side sikkert, at mangfoldige Svejtsere dengang droge fattige ud og vendte rige hjem fra Italien og Frankrig, hvor de erhvervede et saa godt Ry, at man ved

¹⁾ Saaledes i Thaarups Fædrelandske Nekrolog 1821—26, Brickas Biogr. Lex. og min Udgave af Rasm. Æreboes Autobiografi.

²⁾ Hvis afdøde Mand, Grosserer Thyge Ludvigsen var en Brodersøn af en Plejedatter af Konferensraad Hauser, Cathrine Ludvigsen, der efter Hausers Død adopteredes af hans Enke.

³⁾ Antagelig den bekendte Miniaturmaler og Tapetfabrikant Liepmann Fraenkel, f. 1772 † 1857.

Privilegier begunstigede deres Nedsættelse. Selvfølgelig var det mest til Nabolandene, de søgte; men de indskrænkede sig ikke hertil, og selv til Danmark fandt adskillige op ved de Tider, da vor Handel opblomstrede i Middelhavslandene og vore store Handelskompagnier trivedes bedst. Vi finde endog omtrent samtidigt med Hauser ikke faa af hans Landsmænd blandt vore betydeligste Handelsmænd, saaledes *Reinhard Iselin*, født 1717 i Brugg i Kanton Aargau, der blev Direktør i Asiatisk Kompagni og døde som stor Rigmand og dansk Baron, hans Associerede, Justitsraad *Fr. Iselin*, Søn af en bekendt filosofisk Forfatter i Basel, Agent og Grosserer *Jean Juques Frølich* fra Brugg, født omtrent 1746, Fader til to betydeligere Handlende her i Byen og Farfader til Kunstneren Lorens Frølich, fremdeles Hausers Bysbarn *Christophe Battier*, Bogholder i Asiatisk Kompagni, der iøvrigt 1783 blev sørgelig bekendt ved sin Kasse-mangel¹⁾, endvidere den i sin Tid overmaade rige *Pierre Peschier*, født 1736 i Genf, der byggede Landmandsbankens nuværende anselige Bygning ved Holmens Kanal, og Agent, senere Etatsraad *Abraham Schneider*, født 1735 i Biel i Kanton Bern, ligeledes i sin Tid en af vore rigeste Handelsmænd og største Skibsredere.

Alle nævnte svejtsiske Handelsmænd vare Reformerte som saa mange af vore betydeligste Handelsslægter som Abestée, Behagen, de Coninck, Duntzfelt, Fabritius, v. Hemert, le Maire og Tutein.

Hausers Fødeby var Basel, hvor han saa Lyset d. 16. Februar 1743. Hans Fornavne var Conrad Caspar, men han benyttede kun det første af disse. Faderen hed Rudolf Hauser, Moderen Catharina König. De havde ægtet hinanden d. 6. Februar 1730. Faderen døde 1766. Moderen, der var født 1708, levede imidlertid til 1786. Af de Breve, Brødrene udvekslede i Anledning af hendes Død, fremgaar det, at Manden havde efterladt hende i saadanne Omstændigheder, at hun ingen Nød led, medens hun dog paa den anden Side heller ikke i sin Enkestand havde lagt

¹⁾ Jvf. Carl Bruun: Kjøbenhavn II, S. 466 ff.

noget op. Dog var Forholdene ikke bedre, end at den ugifte Søster Salome Dorothea, der havde boet hos Moderen og plejet hende til hendes Død, et Par Dage efter denne i høje Toner udøser sin Sorg for Broderen Conrad over, hvor ene hun stod uden Midler til at hjælpe sig selv, og udbeder sig hans Raad. Conrads andre Sødskende synes at have været bedre stillede, og hun kom forøvrigt ej heller til at lide Nød. En Kopi af Broderen, Johan Rudolf Caspar Hausers Testamente (fra 1806) viser, at han har oprettet et lille Fideikommisgods i Nærheden af Basel, „Miltlere Klübeck“, som nævnte Søster skulde nyde efter hans Død. Et andet Fideikommis, „Alte Klübeck“, findes ogsaa i Familien. Samme Broder fortæller i et Brev af 2. Febr. 1787 om sig selv, at han levede af sit Gods uden andet Embede eller Erhverv og af og til fik et saadant Overskud, at han, hvis Ønsket kom over ham, vilde kunne tilbringe Vinteren i et smukt udstyret Hus i Byen, men han var fornøjet og tilfreds, som han havde det. En anden Broder, J. C. Hauser (zu Cronen), har gode Udsigter til at blive rig, en Søster, Fru Linder, lever ganske vist kun „saa som saa“ med sin Mand, men denne driver en ganske indbringende Vinhandel o. s. v. Familien synes at høre til de velhavende og mere ansete Borgerslægter.

Det er dog næppe sandsynligt, at Conrad Hauser har medbragt anden Kapital end en god Opdragelse og gode Anlæg, da han som saa mange Landsmænd søgte til Udlandet. Hvor han har været paa Vejen fra Svejts til Marseille, vides ikke, men da han var nogle og tyve Aar gammel, finde vi ham allerede nedsat her som Købmand. I denne livlige Handelsby kunde han ikke undgaa at komme i Forbindelse med den danske og norske Nation, hvis Fragtfart paa Middelhavslandene i Slutningen af forrige Aarhundrede ved forskellige gunstige Konjunkturer hævede sig til en hidtil ukendt Højde, og gennem disse Forbindelser stiftede han et særlig intimt Bekendtskab med forskellige Medlemmer af Slægten Æreboe.

Samtidigt med Fragtfartens Opblomstring havde vort Fædreland faaet de nordafrikanske Røverstaters Forulæmpelser at føle og blandt de første indset Betydningen af her at have faste

Konsulater. Den første, der kom til at beklæde en saadan Stilling, var Andreas Æreboe¹⁾, en ung Købmand, der som Konsulsæmne 1753 var bleven tilsendt Kommandørkapt. A. F. Lüttau, der dengang førte en dansk Eskadre i Middelhavet og laa i Underhandlinger med Kejseren af Marokko. Det var paa Grund af Herskernes despotiske Ringeagt for Diplomati og Folkeret en yderst udsat Post. Karakteristisk nok sendte Lüttau ham første Gang i Land med Ordene: „*De haver hverken Kone eller Børn, tag den Allershøjeste med Dem o. s. v.*“²⁾. Trods alle Besværligheder forstod Æreboe dog at finde sig tilrette, han lærte sig Sproget, gjorde sig yndet af Kejseren og var en god Støtte for sine Landsmænd, og hans Ansættelse gav efterhaanden en hel Række af hans Slægtninge Anledning til at slaa sig ned paa Middelhavets Kyster. Da han efter først at have været Konsul i Marokko atter 1763 søgte ud som Konsul i Algier, medtog han Søsteren Karen, 1772 blev Broderen Jens Severin³⁾ Konsulatsekretær i Marokko, 1777 fik Søstersønnen Emanuel Rasmus Grove⁴⁾ samme Embede og begge disses Sønner Peter Christian Erasmus Æreboe⁵⁾ og Hans Didrik Grove⁶⁾ indtog atter senere selvsamme Stilling.

I denne Slægt fandt Hauser nære Venner i Konsulerne Andreas og Severin Æreboe samt i Emanuel Grove, en Associé i Lars Lassen, der ligesom denne var en Dattersøn af Not. publ.

¹⁾ Søn af Not. publ. Rasmus Æreboe og Hustru Karen Wartberg, født 1723, † 1813 som Konferensraad. Om ham og senere nævnte Efterkommere af Slægterne Æreboe og Grove findes nærmere Oplysninger i min Udgave af R. Æreboes Autobiografi, som det derfor formentlig vilde være urigtigt at gentage her.

²⁾ Nærmere om den haarde Modtagelse, han fik, kan ses i hans Beretning, der er knyttet som Tillæg til Dr. J. L. Rasmussens: Danske Afrikanske Kompagnis Historie.

³⁾ Siden Konsul i Marokko, født 1737, † 1801 som Justitsraad og Amtsforsvalter i Segeberg.

⁴⁾ Født 1756, siden Kommitteret i Kommercekollegiet, Generalkonsul i Paris, Medlem af den Afrikanske Konsulatsdirektion, død 1847 som Konferensraad.

⁵⁾ Født 1776, † 1820, siden Told- og Konsumtionsskriver i Trankebar.

⁶⁾ Født 1788, † 1852 som Justitsraad og Toldkasserer i Odense.

Rasmus Æreboe, og endelig en Hustru i Karen Æreboe, saa at nævnte Rasmus Æreboe, om han havde levet saalænge, antagelig til sin største Forundring, vilde kunne have set 2 Sønner, 1 Datter, 1 Svigersøn og 2 Dattersønner samtidigt anbragte ved Middelhavets Kyster.

Hauser ægtede Karen Æreboe den 5te Marts 1768. Hun var født 21. Sept. 1729 og var ældste Datter af Rasmus Æreboe i hans 2det Ægteskab med Catharina Maria Alsberg. Allerede af hendes virksomme Deltagelse i Skiftet efter denne (1754) spores hendes gode Evner, praktiske Sands og Kærlighed mod sine yngre Søsken. Fra 1763 havde hun styret Broderens Hus i Algier. Hun var 14 Aar ældre end Hauser og omtrent 40 Aar gammel ved sit Giftermaal, dog skænkede hun Manden 3 Sønner, som imidlertid alle døde smaa, foruden Datteren Catharina Maria Elisabeth Dorothea, f. 26 Okt. 1772, der til Forældrenes store Sorg ogsaa døde ung 19 Sept. 1783.

Ved Hausers Bryllup var han Kjøbmand i Marseille. Vi skulle nu nærmere søge at oplyse, hvad der førte ham til Danmark, og naar hans Tanker herom opstode. Gennem Kommercekollegiets danske Konsulatjournal kunne flere autentiske og til dels egenhændige Bidrag hertil opspores.

Det første er følgende Ansøgning til Kongen:

An
S^e Königl^e Majestät von Dänemark
und Norwegen &&&.

Aller unterthänigst
von *Conrad Hauser*,
bürger zu Basel in der
Schweitz und gegen-
wärtig handelsman zu
Marseille in Franck-
reich um allernädigste,
ernennung zum Königl.-
Dänischen *Agenten*.

Die den Schweitzeren in Franckreich,
besonders in *Marseille* zustehenden rechte,
nach welchen selbige von leistung einiges
Bürger-Eydes noch anderer verpflichtung bey
ihrer Niederlaszung befreyet sind, erlaubet
mir vorzüglich der allerunterthänigsten ney-
gung zu folgen, mich Euer Königl. Majestät
und allerhöchst dero mildesten und gerechte-

*) Konsulat Journ. 1775 Nr. 31.

sten Herrschaft zu widmen. Durch die Ehe mit einer gebornen Dänin verbunden, habe ich längst die wahrhaftesten empfindungen für ein Land gehabt, das ich wünsche das meinige als ein getreuer unterthan nennen zu dürfen; und ich schmeichle mir von denjenigen Dänen, die in *Marseille* gewesen sind, besonders von Sr Exc^z dem Herren *Vice-admiral Hooglant* und samtlichen *officiers* der Königl.-*Escadre* das Zeügnis zu erhalten, dasz ich denselben in aller absicht die treüesten und uneigennützigsten dienste geleistet habe, die auch der bedienung des *Consuls* vorgezogen worden sind.

Meine aller unterthänigste Bitte ist demnach an Euer Königliche Majestät, dasz Allerhöchst dieselben mich allergnädigst der ertheilung einer Bestallung als — Königl.-dänischen *Agenten* zu würdigen geruhen wollen, da ich mir den darauf zu leistenden Eyd der treue in alle weise zur unveränderlichen Richtschnur meines betragens und zur Ehre meines künftigen lebens machen werden.

Marseille d. 19ten Decembris 1774

allerunterthänigst

Conrad Hauser.

I Begyndelsen af næste Aar indkommer denne Ansøgning til Kommerce-Kollegiet, forsynet med følgende anbefaling:

„Da Hr. *Conrad Hauser* fra den Tiid, han paatoeg sig *Leverencen* til den af mig allernaadigst anfortroede Kongelige *Escadre*, naar den indløb til *Marseille*, har med megen Iver og uden Eegen-Nytte leveret alleting baade hastig og billig samt meget *activ* iagttaget at have, efter min *Ordre*, *Proviand* og øvrige Fornødenheder i Beredskab til Skibenes Andkomst fra Kryds-Togterne; Saa haver ieg Grund til at *recommandere* Hans Ansøgning paa allerbædste Maade til Det Kongelige *General Landets Oeconomie* og *Commerce Collegium*, med fuldkommen Overbeviisning om, at *Nationens* Handel ved denne Mands gode Villie og fornuftige Bestræbelse vil forfremmes, da han unægtelig har baade Lyst og *Genie* til at ville befordre Vores Handel der paa alle muelige Maader og samme ved sin Ansøgnings allernaadigste Opfyldelse i een dobbelt Henseende ville opnaaes, vil jeg skyldigst ønske og bede hans *Petitur* kunde naaes.

Kiøbenhavn den 20de Januarij 1775.

*S. Hooglant.**

Ogsaa Svogeren, daværende Agent Andreas Æreboe har til Støtte for Andragendet indsendt følgende Promemoria til Kommercekollegiet:

„Min Svoger *Conrad Hausser*, Kiøbmand i *Marseille*, der til den Kongelige *Escadre* i *Midlandske* [Søe] har leveret *Provision* i Aarene 1771, 1772, har afvigte Aar allerunderdanigst gjort Ansøgning¹⁾ om at vorde benaadet med *titul* som Kongl. *Agent*, hvilket hand gjør sig saa meget meere Haab om, da hand i denne tiid *corresponderer* om et Handels *Contoirs* Anlæg i *Kiil*, især om den besluttede *Canals*²⁾ udgravelse sker fra bem^{te} *Kiil*, ligesom hand og ifølge Skrivelse til mig dat. 23de *Octobr.* sidstleeden, ønskede sig saadan allernaadigst *Patent* for at kunde sette Dansk Flag paa et i disse tiider tilkiøbt Skib, hvortil hand endog har een Dansk Skipper med Folk.

Jeg haaber, at disse anførte Grunde vorder taget i Høy-gunstigt betragtning til allerunderdanigst forestilling om saadan *Patents* allernaadigste Udfærdigelse.

d. 8de *Decembr.* 1775.

insinueret af

A. Æreboe.“

Dels paa Hooglants tidligere Anbefaling dels paa Grundlag af de af Hauser og Æreboe foran nævnte Motiver indstillede Kommerce-Kollegiet allerede d. 8 Jan. 1776, at der meddeltes Hauser Titel som Agent med Kommerceraads Rang. Siden har man dog fundet det heldigt at benytte denne Lejlighed til at drage en anset Handelsmand fra Udlandet hertil, idet Kongen den 29 Apr. s. A. giver ham nævnte Titel „paa den udtrykkelige Betingelse, at han ifølge sin til os indgivne allerunderdanigste Ansøgning anlægger et Kontor i Kiel i Vort Hertugdømme Holsten og i Løbet af 2 Aar virkelig har bragt det i Stand, medens han i modsat Fald skal tilbagelevere den ham tildelte og idag af os underskrevne Bestalling.“

Denne betingede Naadesbevisning havde for saa vidt den ønskede Virkning, at vi allerede næste Aar finde Hauser i

¹⁾ Denne ses i Foraaret 1775 gennem Hooglandt at have været indsendt til Kommerce-Kollegiet men uden gunstigt Resultat.

²⁾ Den slesvigsholstenske Kanal eller Eider-Kanalen anlægtes 1777—84 fra Rendsborg til Kielerfjord for at forbinde Vesterhavet med Østersøen og vakte store Forventninger om Fordele for Handelen.

Kjøbenhavn, hvor han til Kongen indsender følgende Ansøgning¹⁾)

Au Roy!

P. M.

Depuis mon etablissement á marseille j'ai saisi avec empressement toutes les occasions pour faire valoir la preference, que merite á tous egards le Pavillon Danois.

Mes relations dans les diverses Branches de Commerce et de Commission m'ont mis á méme de donner de l'employ avantageux á divers Battiments, cela a décidé bien des armateurs á recommencer le Commerce de frets et j'ai procuré á leurs navires non seulement la preference sur les autres nations, mais encore des plus hauts frets.

La solide construction des Battiments en Bois de Chêne, leur coupe pour la marche et l'ordre d'équipement bien conduit sont des motifs, que j'ai fait valoir pour mettre en credit le Pavillon, et par lá j'ai fait diminuer la prime d'assurance en faisant valoir cette oeconomie aux chargeurs, il m'a reussi d'obtenir des frets plus avantageux pour les navires Danois. Mon zele pour le service de *vôtre majesté* a été éprouvé, lorsque j'ai été chargé de l'approvisionnement de L'Escadre dans la mediterannée.

Le temoignage de contentement des officiers de la ditte Escadre m'a procuré l'honneur d'être nommé Agent. Dés lors me regardant comme Sujet de *Vôtre majesté!* j'ai entrepris le voyage en Dannemarc, je me suis fait un devoir de montrer aux negotians et marchands de Copenhague et autres villes, combien il étoit interessant pour l'Etat et pour eux en particulier de tirer de premiere main les objets d'importation plustôt que d'Hollande, Hambourg ou Lubeck, et combien il leur convient de s'occuper des objets d'exportation des Productions du Pays et du Commerce des voisins nommement de celui de la Baltique; j'ai eu la satisfaction de voir commencer plusieurs á y employer des navires, et je ne doute pas de décider d'autres des sujets de *Votre Majesté* pendant le sejour, que je me propose de faire cet hiver dans les Principales Villes de Holstein et Jutlande, la circonstance étant des plus favorable pour realiser avantageusement, les Grains, Viandes, et autres Produits du Pays dans les Provinces meridionales de France et dans l'Italie, comme j'ai eu l'honneur de le demontrer plus au detail á monsieur le Secretaire d'Etat de Guldberg, et á son Excellence Monsieur le Comte de Moltke. Et pour être encore plus en etat de maintenir la preference due au Pavillon Danois,

¹⁾ Konsulat Journ. 1776 Nr. 203.

je supplie très humblement *Vôtre Majesté*, de m'accorder la Grace du Consulat de Languedoc et Provence (après le décès du Consul actuel) a ma maison de Commerce etablie à marseille, soit a mon Neveu et associé le nommé Lars Lassen, natif de Holstein, fils de George Alexandre Lassen, ministre a Heils et Weistrup en Holstein, lequel neveu mon associé se trouve a Marseille.

à Copenhague le 4 octobre 1776

Avec la plus profonde soumission remis par

Conrad Hauser.

Sagtens for ikke at risikere, at Hauser skulde bindes yderligere til Marseille gav man ikke Konsulatet til ham. Men hans Ansøgning havde dog Vægt nok til at bevirke, at hans Associé, hans Kones Søstersøn Lars Lassen, der var født d. 23. Mts. 1757 og altsaa kun 20 Aar gammel, fik Ekspektancen paa Konsulatet i Languedoc og Provence og kun to Aar efter blev Konsul sammesteds.

For os giver samme Ansøgning ikke blot et Indblik i Hausers Tanker om Maalet for Danmarks Handel og Midlerne til at hæve den, men den viser ogsaa, at han strax ved sin Ankomst fik Lejlighed til nærmere at meddele sine Tanker herom til Mænd som Guldberg og Moltke. At han ogsaa nød megen Tillid paa Allerhøjeste Steder, haves andre Vidnesbyrd om.

Samtidig med at Hauser nu 1776 (som samme Kilde viser) i Danmark selv havde begyndt at virke for danske Handelsinteresser, har han aabenbart i Overensstemmelse med den Forpligtelse, han maatte paatage sig, for at blive kgl. dansk Agent, ogsaa gjort sit for at oprette et Handelshus indenfor Danmarks Grænser. Det blev imidlertid ikke som paatænkt i Kiel. Som rimeligt var, søgte han først og fremmest Forbindelse med Landsmænd her i Byen og var heldig nok til i deres Hænder at finde det maaske allerbetydeligste, men i al Fald et af de anseligste, Handelshuse i Kjøbenhavn, og tilmed en gunstig Lejlighed til at træde ind i samme. Et i mit Eje værende paa fransk trykt Cirkulære meddeler under 31 Juli 1777 fra René Iselin et Comp., at Husets Chef og Grundlægger Baron Iselins svage og vaklende Sundhedstilstand har bestemt ham til efter

et Anfald af Apopleksi ganske at trække sig ud af Handelen, og anbefaler tre Efterfølgere. Under Dato af 1 August 1777 anbefale disse Associéer i det ny succederende Firma Iselin et Comp. sig ved samme Cirkulære for Kundekredsen med Ordene: „Nôtre Principal associé *Charles Frederic Iselin* a été intéressé depuis plusieurs années dans l'ancienne maison, qui vient de s'éteindre; Monsieur *Jean Jacques Frølich* est neveu de Monsieur le Baron d'Iselin et un de ses Eleves, et Monsieur *Conrad Hauser* de Marseille forme un ancien et bon ami de tous, que des raisons de famille et autres motifs engagent de se fixer en Dannemarck (Patrie de Madame son Epouse), quoy qu'il laisse subsister sa maison de Commerce à Marseille, qui y continue pour son compte particulier“, idet de yderligere anføre: „L'experience dans le Commerce, nos sentiments de Probité, un fond de Cent Cinquante Mille Rixdalers, que Monsieur le Baron d'Iselin laisse dans nôtre Commerce, et nos propres fonds avec un vif desir de vous devenir utiles sont les titres, sur lesquels nous osons reclamer l'honneur de vôtre Confiance et de vôtre precieuse Bienveillance“.

At denne Overenskomst kom saa vidt, at Cirkulæret blev trykt og undertegnet af R. Iselin et Comp., viser, hvor velanset Hauser var af sine Handelsbrødre og Landsmænd. Imidlertid blev den neppe effektueret. Inden et Aars Forløb maatte han nemlig opgive al privat Handel for at overtage Administrationen af et efter stor Maalestok anlagt Handelsforetagende, hvori Hauser skulde blive Lederen og udfolde sin betydeligste Virksomhed, nemlig det kgl. danske Vestindiske Handelsselskab, som d. 11 Mai 1778 forsynedes med kgl. Oktroj.

Dette Kompagni oprettedes med et Grundfond af 500000 Rd. i Aktier paa 100 Rd. og begunstigedes ved mange Privilegier. I Direktionen sad Statens højeste Embedsmænd, Høegh-Guldberg, Schack-Rathlou, Greverne Schimmelmänn samt Stemann og som Handelskyndig Etatsraad Niels Ryberg. Administrationen her i Staden havde Kongen allerede ved Kabinetsordre af 6 Mai 1778 overdraget til Agent Hauser, der 30 Mai s. A. fik Justitsraads Rang. I Løn fik han aarlig 2000 Rd. for-

uden fri Bolig og 1 pro Cent af Selskabets Overskud. En anden Administrator fungerede paa St. Thomas.

Endnu samme Maaned maatte Hauser ifølge Oktrojen, der forbød Administratoren al privat Handel, underskrive en Ed¹⁾, hvorved han forpligtede sig til at opsigte al Fællesskab med det i Stedet for Handelshuset „Hauser et Comp.“ i Marseille oprettede Hus „Hornborstel et Lassen“ sammesteds. Han maatte nøjes med at overlade dette Hus en Kapital, for hvilken udstedtes en almindelig rentebærende Obligation, og love at sælge en Skibspart, han havde. Den 1 Juni 1778 meddeler han i en Rundskrivelse sin Udtrædelse af Firmaet og anbefaler som Efterfølgere sine forrige Associéer Nicolai Heinrich Hornborstel²⁾ og sin Neveu Konsul Lars Lassen. Om nogen Forbindelse med Huset Iselin meldes derimod intet.

Hauser havde medbragt saa stor en Kapital, at han selv strax kunde tage 200 Aktier i Kompagniet, og ligesom den Omstændighed, at han, endog førend Oktroyen udstedtes, var udset og udnævnt til 1ste Administrator, tyder paa, at han allerede har haft en meget væsentlig Del i Kompagniets Oprettelse, saaledes udtaler ogsaa Nathanson³⁾, at han var Hoveddrivfjederen i det hele Foretagende. De gunstige Handelskonjunkturer bevirkede, at Handelen i de første Aar var særdeles fordelagtig. Oversigten paa den første Generalforsamling den 27 Dec. 1780 viste, at han allerede i de to forløbne Aar havde udsendt til St. Thomas Varer og Penge for omtrent 2 Millioner Rd. og modtaget i Retour for omtrent $\frac{1}{2}$ Million Rd. Af Kaffe havde man solgt $3\frac{1}{2}$ Millioner Pund. Selskabet havde faaet flere kongelige Begunstigelser og ved Handelen vundet 50 Rd. pr. Aktie, hvoraf 10 Rdl. udbetaltes Aktionærene⁴⁾. I 1781 var Udbyttet endog saa glimrende, at der udbetaltes 50 Rd. pr.

¹⁾ Jfr. Vestind. Handels-Kompagnis Direktions Deliberations- og Resolutions-Prot. i Rigsarkivet.

²⁾ Ikke Bostelmann, som Nathanson kalder ham i Danmarks National og Statshusholdning S. 695.

³⁾ Ss. S. 691.

⁴⁾ Ss. S. 695 f.

Aktie, og desforuden oplagdes en Million Rd., saa at Aktierne ombyttedes med ny paa 300 Rd.

Hvor stort et Udbytte dette maatte give for Hauser, der var berettiget til 1 % af Overskuddet og havde 200 Aktier, kan jo nemt udregnes, og dette var maaske dog ikke alt. I dette Aar stod han ogsaa paa sit Højdepunkt. Men endnu ved Slutningen af Aaret 1783 var Kompagniets Tilstand god¹⁾, og Hauser kunde ogsaa i dette Aar skaffe sig det for en Handelsherre af hans Betydning fornødne Tilbehør af et Landsted paa Strandvejen, idet han købte den til Konstantia stødende „Lystgaard“ Bonne Esperance med en Have paa over 200 Frugttræer, hvorpaa han fik Skøde d. 21 Juni. Det havde tilhørt Handelsmændene Peder Hansteen og Jørgen With og før dem en svensk Landshøvding v. Raiser og havde Navnet Bonne Esperance, allerede før Hauser købte det²⁾. Den 21 Nov. 1784 fik Hauser Ejendommen udvidet ved et Skjøde af A. P. Bernstorff paa et Stykke af Gjentofte Bys Jorder, den 14 Maj 1786 fik han af Generalkrigskommissær Brown Skjøde paa 2 andre ret betydelige Stykker af Maglegaards Lod og 26 Febr. 1793 fik han af Frk. Brown Skøde paa en Lindeallé af „Getreuensand“³⁾, nu Marienlysts Have, der grænser op til Bonne Esperances sydlige Skæl. Den 21 Okt. 1794 solgte Hauser dog atter Ejendommen til Grosserer Caspar Peter Bügel⁴⁾.

Omtrent samtidig med at Hauser købte sit Landsted tog

¹⁾ Ss. S. 705.

²⁾ Et mærkeligt Træf er det, at tre hinanden nærliggende Steder paa Strandvejen have faaet deres Navne efter en By, et Forbjærg og en Bugt i den fjærne Kapstat (henholdsvis Konstantia, Bonne Esperance og Tafelbay). De første Navne gaa ialfald tilbage til 1765, og meget sandsynligt tilskriver Sagnet 3 asiatiske Skibskaptajner deres Oprindelse. Kapstaten var et behageligt Hvilested paa den lange Rejse og Konstantia var Hjemstedet for de berømte Kapvine.

³⁾ Getreuensand hed egentlig Treuensand ifølge et Udsagn i et Skøde af 17 April 1758 til Grev Eggert Christopher Knuth af Hofmaler og Forgylder Christian Peter Getreuer, som selv byggede og navngav Gaarden, men Erindringen om denne Ejers Navn har sandsynligvis bevirket, at det selv i officielle Dokumenter siden kaldtes Getreuensand.

⁴⁾ Oplysningerne om ovenomtalte Skøder stamme fra Nordre Birks Skøde- og Panteprotokoller.

det imidlertid en uheldig Vending med Kompagniets Sager. En anskuelig Fremstilling af disses udviklede Gang vilde imidlertid medføre en Vidtløftighed, som vilde være ganske ubetimelig her. Det vil være nok at henvise til, at der efter Freden i Versailles d. 3 Sept. 1783 indtraadte en kritisk Periode. Idet Fjendtlighederne mellem Nordamerika og England standsedes og disse Nationers Handelsflaader derved fik frit Spillerum, var det pludseligt forbi med Danmarks extraordinært heldige Omsætning. Det var næsten umuligt at faa de ophobede Varebeholdninger afsatte, og grove Uordener fra Administrationen i Vestindien gjorde Selskabet stor Skade. Vel havde Interessenterne endnu stadig faaet deres gode Udbytte¹⁾, men saa meget større var ogsaa Skuffelsen over Udsigten til foreløbig intet Udbytte at faa af den Kapital, der i sin Tid havde forrentet sig saa glimrende, og da Stillingen som nævnt var betænkelig, og Optagelsen af store Laan ikke havde forbedret Udsigterne, kan man ikke undres over, at der ogsaa i Kjøbenhavn begyndte at vise sig Utilfredshed med Administrationen. Nathanson meddeler i førnævnte Skrift, at en Interessent, Agent Wulff, fremførte 9 Klagepunkter mod Hauser, uden dog at ville bedømme, hvorvidt de vare grundede eller ej, eller om denne var misfornøjet med en sket Forandring i Administrationen eller Direktionen ikke var fornøjet med ham. Disse 9 Klagepunkter, som Nathanson ikke nærmere gaar ind paa, have antagelig gaaet ud paa det samme som Agent G. P. Wolff fremfører i et Promemoria²⁾ af 22 Nov. 1784 til Direktionen, hvori han i 11 Poster kritiserer Administrationen og særligt Hauser for Bestyrelsen af Kaffehandlen (Wolff mener specielt at have sparet Selskabet 4000 eller mulig 8000 Dr. ved i rette Tid at have forpurret et Salg af Kaffe til Peschier) samt Bogførelsen og Kontrollen ved Pakhuset, hvor ingen Forvalter var ansat. Navnlig synes han dog at harmes over Hausers Egenmægtighed. Etatsraad Trant havde saa mange kongelige og andre Forretninger, at han ikke altid kunde være tilstede,

¹⁾ Endnu for 1782 fik Aktionærerne 40 Rd., for 1783 12 Rd. pr. Aktie, jfr. Carl Bruuns Kjøbenhavn II, S. 481.

²⁾ Vest. Komp. indk. Dok til Dir. af 22. Nov. 1784 Nr. 186.

Agent Brun, den anden Administrator, blev ikke konsulert og Wolff selv, der dog baade var Medlem af Direktionen og ejede en 23de Del af Kompagniet „havde aldrig fundet Spor til at hans Raad var bleven søgt eller antaget“.

Disse Angreb fra Wolff, der iøvrigt ogsaa for saa vidt ikke var uinteresseret, som han nævnes som Aspirant til selv at overtage Administrationen, have aabenbart bidraget deres til Hausers Afgang. Sikkert er det, at Direktionen for det Vestindiske Handelshus ikke længe efter, nemlig d. 12. Jan. 1785 indgik med en Forestilling til Kongen¹⁾, hvori de meddelte, at den første Handels-Administrator, Etatsraad Hauser²⁾, har forestillet, at hans svage Helbred ikke længere tillader ham at forblive i Selskabets Tjeneste, hvorfor han nu søger Afsked med Pension. Direktionen giver ham det Vidnesbyrd, at han „for Compagniet har været en særdeles activ og paapassende Betient, som altid har arbejdet i de bedste Hensigter“ og tilføjer, at det ogsaa er „ganske troeligt, at hans Iver og Arbeydsomhed, forbunden med et bestandigt Tilsyn i Pakhuusene i en Tid af næsten 7 Aar, saavel som de Besværligheder og Fortredeligheder, hvilke de senere Handels Conjunctioner i Almindelighed og Compagniets i Særdeleshed have ført med sig, merkelig kan have svækket hans Helbred“, hvorfor Direktionen ogsaa mener, at hans Begæring om Demission maa støttes og foreslaaer, at Kongen giver ham en Pension af 800 Rdr. til Belønning for hans mod Kompagniet udviste gode og tro Tjeneste, hvilken dette skal erstatte Kongen, saa længe det eksisterer eller indtil Kongen betroer ham et konvenabelt Embede med en aarlig Indtægt af mindst 1000 Rdr.

I Hausers Sted indsattes den tidligere 2den Administrator, Agent Constantin Brun, den siden almindelig bekendte Rigmand, Frederikke Brun, født Münters Ægtefælle.

Det synes dog mere, at have været andre Grunde end just Svageligheden, der tvang Hauser til at gaa af. Thi misfornøjet med Direktionens ovenanførte Forestilling til Kongen

¹⁾ Kommercekoll. dansk Journ. Z. Nr. 51.

²⁾ Den 29 Jan. 1783 var Hauser bleven udnævnt til Etatsraad.

udbad Hauser sig enten at maatte blive i Embedet eller faa en højere Pension, da hans økonomiske Omstændigheder i de seneste for Handelen især slibrige Tider havde faaet saadanne Stød, at han ikke saa sig i Stand til at kunne forsørge sig og sine af 800 Rdr. Den mest handelskyndige i Direktionen, Ryberg, ønskede ogsaa helst, at han kunde blive, indtil Mere af Kompagniets Fonds var blevet realiseret og en ordentlig Plan forfattet, og alle vare enige om i en ny Forestilling af 1. Febr. 1785¹⁾ at foreslaa Pensionens Forhøjelse til 1000 Rdr. mod at han skulde forbinde sig til at gaa Direktionen, „som kiender hans Kundskab og Indsigter i Handelen“, til Haande i Handels, Revisions eller andre Sager, hvilket ogsaa fik kgl. Stadfæstelse.

Hermed var Hausers Navn udgaaet af dette betydelige Handelsforetagende. Sét fra de oprindelige Interessenters Side havde de alt i alt kun Grund til at være Hauser taknemlige; den indskudte Sum var 100 Rd. og det Udbytte og de Renter, Interessenterne havde faaet i 6 Aar, udgjorde af hver Aktie 140 Rd., altsaa i Gjennemsnit 23 pCt. af Kapitalen, og da Selskabet ikke længe efter hans Afgang gik over til Staten, blev hver Aktie indløst med 260 Rd.²⁾ Og om man end kan hævde, at den almindelige Handel maatte lide under det privilegerede Selskabs Vælde, og at Staten siden stod sig daarlig ved Overtagelsen, maa det dog heller ikke glemmes, at den overordentlig levende Omsætning havde gavnet Landet og dets Borgere, Søfolk, Haandværkere og Arbejdere paa mangfoldige Maader, og at Hauser sikkert havde bidraget mere end nogen anden til dens betydelige Omfang.

Nogen betydelig selvstændig Handelsvirksomhed synes Hauser ikke siden at have drevet. Ganske vist viser hans Skifte, at han til sin høje Alder drev en Handel med Vin, hvormed han bl. a. forsynede vore ostindiske Kolonier. Det var imidlertid kun en Virksomhed i det mindre. I mange Aar bevarede han dog et

¹⁾ Komm. Koll. dansk Journ. Z. Nr. 192.

²⁾ Jvf. Nathanson S. 746 ff. og 706 ff. .

anset Navn i Handelsverdenen, og han fik atter i sin høje Alder en fremskudt Stilling i denne.

I Aaret 1792 nævnes han blandt de til Valg til Direktører i det Asiatiske Kompagni foreslaaede Handelskyndige, der ikke var Selvhandelnde. I Januar 1816 udvalgte Kammerherre Sneedorf og han til som Deputerede at forebringe Kongen en for Kompagniet vigtig Sag angaaende Fornyelse af Oktrojen, og den 25. Oct. s. A. valgte Generalforsamlingen den 73 aarige Mand til Medlem af Direktionen. Denne Plads beholdt Hauser indtil Generalforsamlingen d. 23. Jan. 1823, da han efter Tur fratraadte, og en anden valgtes i hans Sted, i hvilken Anledning der tilføjedes Asiatisk Kompagnis Generalforsamlingsprotokol:¹⁾

„Generalforsamlingen, idet den erkjender Hr. Conferentsraads Hausers ædle Velvilie og nidkiære Bestræbelser for Compagniets Tarv, tilbyder Hr. Conferentsraaden at modtage som et Bevis for dens Erkjendtlighed, de $\frac{2}{3}$ af det ved en Directeur Posts Inddragelse besparede honorarium, saaledes, at hiin Anpart af samme vedvarer paa Livstid“. —

og derunder: „Det gjordte Tilbud antager jeg med Taknemlighed.
Conrad Hauser“.

Det var imidlertid ikke Hausers Handelsvirksomhed, men hans Byggevirksomhed, der skulde skaffe ham det længstlevende Minde. Denne begyndte godt og vel en Snes Aar efter hans Udtrædelse af det vestindiske Kompagnis Tjeneste.

Englændernes Bombardement 1807 havde som bekendt anrettet en forfærdelig Ødelæggelse i Kjøbenhavn. Alene Værdien af de i den indre Stad afbrændte Bygninger ansloges til 2 Millioner Daler Kurant, desuden kunde Skaden paa c. 3000 ikke nedbrændte, men dog beskadigede Huse anslaaes til c. 1200000 Dr. K., og man mente endog, at Tømmerforraad til c. 4 Millioner Dr. K. vare gaaede op i Luer.²⁾ Mangfoldige Mennesker af den

¹⁾ Af disse Generalforsamlingsprotokoller, der findes i Rigsarkivet, ere ogsaa de nærmest ovenfor hentede Oplysninger uddragne.

²⁾ Jfr. Rubin: 1807—14, S. 460 ff.

ubemidlede Klasse vare husvilde, og da Byggeriet i Begyndelsen gik meget langsomt, var der i lang Tid ligefrem Vaaningsnød. Regeringen raadspurgte Byens forskellige Myndigheder om, hvorledes man under disse fattige og paa Bygningsmaterialer dyre Tider bedst kunde raade Bod derpaa, og Resultatet blev Plakaten af 17. Marts 1812 angaaende Begunstigelser for dem, der inden Udgangen af Aaret 1813 paa de afbrændte eller øde Tomter havde opført Bygninger, indrettede for Familier af Middelstanden. Kun faa vare imidlertid de, der havde Mod til under disse Omstændigheder at raade Bod paa Mangelen, og saa meget større deres Fortjeneste af Byen, navnlig naar de byggede i det Omfang og paa den Maade som Hauser.

Hvor vanskelig en Sag det var, faar man ret Indtryk af ved at læse en Betænkning af den konstituerede Stadsbygmester af 12. Dec. 1811.¹⁾ Meget rigtigt gør han opmærksom paa, at den dengang forberedte „kgl. Naade“ med at opmuntre til at bygge for den mindre formuende Klasse, som fik sit Udslag i fornævnte Plakat, ikke kunde være hensigtssvarende, saalænge Bygningsmaterialierne vare saa overdrevne kostbare, medmindre der kunde raades Bod herpaa ved forskellige Midler. Og de Eksempler, han anførte til Støtte for sit Udsagn, ere talende nok.²⁾ Trods disse Vanskeligheder havde Hauser allerede 1811 opført alle dengang byggede Huse i den ny anlagte Gade fra Kultorvet til Aabenraa, som derfor ogsaa ved Plakaten af 15. Nov. 1811 fik Navnet Hausers Gade.

Kontorchef Rubin har i sin om Kjøbenhavns Forhold saa instruktive Bog 1807—14³⁾ karakteriseret Bygningerne i denne her omtalte Periode med Ordene præmierede Smaalejlighedskaserner, opførte med Ler af Brokker og Halvsteen, med tynde

¹⁾ Blandt Forakterne til Pl. 17. Mts. 1812.

²⁾ Før Krigens Begyndelse 1807, siger han, kostede en 12 Tommer tyk 20 Alen lang Bjælke 17 Rd., nu fra 120 til 140 Rd., Kalmarske 7 og 8 Tommer tykke 19 Alen lange Bjælker solgtes dengang for 4 til 5 Rd. Stykket, men betales nu med 8 til 10 Mark pr. Alen, Vestervigske Bræder 4 til 6 Rdl., nu 28 til 30 Rdl. pr. Tylt, Mursten 8 a 10 Rd. pro Mille, nu 50 Rd., en Læst Saltholm Stenkalk 24 Rd., nu 168 Rd., en Tønde Mursand 10 Skilling, nu 3 Mk., m. m. og saaledes ogsaa al Arbejdsløn.

³⁾ S. 467 og 468.

Bjælker, paa Forhaand forsynede med Jærnkramper for ikke at brase sammen, med gennemsnitlig kun 4 Alens høje Lejligheder eller kortsagt som en sørgelig Niveausænkning, men denne strænge Dom rammer imidlertid ikke Hauser, skønt det jo ellers laa nær at anvende den paa ham, der vel sagtens endog var den største Bygherre i Perioden. Det er let at overbevise sig herom, thi Hausers Huse¹⁾ staa endnu tilskue for enhver. Facaderne, af hvilke forøvrigt i den allersidste Tid flere ere blevne moderniserede, have ganske vist ikke været overlæssede med ydre Pynt, men ere eller vare heller ikke skæmmede ved iøjnefaldende Smagløsheder. Husenes Størrelse og tilsyneladende Soliditet gør dem anseelige, og ved Vinduer, der endog endnu sikkert ere nok saa høje som Gennemsnittet her i Byen, er der sørget for Lysforhold, der ere langt bedre end, hvad man dengang var vant til.

Og naar det yderligere i samme Værk udtales, at Eftertiden for saavidt maa være taknemlig for, hvad der *ikke* byggedes i hine Aar og i Perioden derefter, som denne Bygningsmethode satte Fordringerne til Soliditet, Smag og Bekvemmelighed ned til et Minimum, saa turde det være et ret slaaende Eksempel paa, at Hausers Huse netop ikke hørte til nævnte Kategorie, at man nu i Aarhundredets sidste Decennium, hvor Hygiejnen er bleven saa fordringsfuld, har valgt et af hans gamle Steder, Hausergade Nr. 32, til Indrettelsen af en Klinik.

En Omstændighed, der vel snarere vidner om Grundens end om Husets gode Beskaffenhed, er, at ingen af Beboerne i Hausergaden angrebes af Koleraen i 1853.²⁾

¹⁾ Kjøbenhavns Skøde- og Pante-Protokoller i Forening med Skifte-Akterne i Hausers Bo udvise, at han i 1809—12 af Assessor Fr. Winkel-Horn købte Grundene Matr. Nr. 204 D., 204 F., 204 G. og 206 A., hvoraf kun sidstnævnte (nuværende Hausergade Nr. 13 og 15, som nu tildels ere ombyggede) ved Købet var bebygget. Da Grundene ved Hausers Død solgtes, vare de derimod alle bebyggede, altsaa maa Hauser have bygget de til dem svarende Husnumre 28, 30, 32 samt Nr. 11, Hjørnehuset mellem Hausergade og Hauserplads. Bag Nr. 32 findes et af ham opført meget anseligt Pakhus med store murede Kældere og Stenvindeltrappe.

²⁾ Velvillig Meddelelse af Gehejmekonferensraad M. Rosenørn, jvf. A. Colding og Jul. Thomsens Skrift om Koleraen i Kjøbenhavn 1853.

At Hauser ogsaa af sin Samtid fik Anerkendelse for sin Virksomhed som Bygherre, ses af, at han d. 24 Marts 1812 blev udnævnt til Medlem af Kommissionen til at overveje, hvorvidt Bygninger i Kjøbenhavn kunde være at understøtte med Laan. Sagtens staar det ogsaa dermed i Forbindelse, at han d. 28 Jan. s. A. (paa Kongens Fødselsdag) udnævntes til Konferensraad.

At Hauser imidlertid ikke spandt Silke ved sit Byggeri, er sikkert. At bygge Husene kostede store Summer, og kort efter eller rettere samtidigt kom vor store økonomiske Misère. Kun med Nød og Neppe kunde Hauser, der dog kom hertil som en velstaaende Mand, holde sig ved Ejendommene, og da han døde, var der ikke engang nok til at tilfredsstille Panthaverne.

Lige over for Hausers Hovedejendomme i Hausergade, over mod Pustervig, laa en stor Tomt, hvor det afbrændte Tvangshus, Matr.-Nr. 199, havde ligget. I 1819 opnaaede Hauser at faa den planeret og udlagt til en Plads. Hans Plan om der at faa anbragt et offentligt Springvand havde derimod ikke samme heldige Udfald, skønt han personlig havde faaet Kongen til at beordre Brand- og Vandkommissionen til at tage Sagen under Overvejelse. Pladsen havde efterhaanden antaget Hausers Navn i Folkemunde, medens han selv endnu i Januar 1819 kalder den Suhms Plads. Hensigten var, at Torvet skulde være et Hjælpetorv til Kultorvet, hvor Pladsen var trang. Men i lange Tider førte det for saa vidt en ubetraget Tilværelse, som hverken nogen kongelig eller Kancelli-Resolution hjemlede dets Tilværelse som Torv eller dets Navn. Endnu i 1837 klager derfor Ejeren af en tilstødende Grund over, at han ikke kan vide, til hvilken Side han skal bygge sin Facade, da det var usikkert, om Pladsen kunde blive bebygget eller ej, og Magistraten vilde ikke tage sig af Sagen, fordi Grunden stadig tilhørte Fattigvæsenet, da Kongen endelig i 1838 afgjorde Sagen ved at beordre dette til at overlade den „saakaldte“ Hauserplads til Staden til et Hjælpetorv for Kultorvet. Hermed var forøvrigt endda ikke alt faldet i Ro, da de gode Borgere i Frederiksborggade og paa Kultorvet 2 Dage efter at denne Resolution var bleven bekendtgjort i Kollegial-Tidenden af 12 Mai s. A. „ikke uden dyb Be-

kymring for den Udstrækning, som det Udtryk *Hjælpetorv for Kultorvet* kan gives“ bønfuldt Magistraten om at skærme dem mod den totale Ruin, de forudsaa, idet de overfor den Anke, der var bleven fremført, om at Passagen i Frederiksborggade vanskeliggjordes ved de langs Fortougene holdende Vogne, tillode sig „ærbødigst at bemærke, at sikkert enhver af Beboerne i denne Gade vil kunne bevidne, at dette — ved det fortrinlige Tilsyn af vort virksomme Politi — om ikke aldrig, saa dog yderst sjældent, og da kun for et Øjeblik har været Tilfældet“.

Torvets Oprettelse forpurrede de dog ikke, og Hauserplads havde nu erobret den faste Stilling blandt Kjøbenhavns Torve, som det indtager den Dag i Dag¹).

I Aaret 1810 havde Hauser den Sorg at miste den Hustru, for hvis Skyld han havde bosat sig i Danmark. Til Minde om hende lod han til Familien gøre flere Guldringe med en flad Plade, hvori ingraveredes „Erindring af Karen Hauser“, og til den Plade, man efter Tidens Skik fæstede paa Ligkisten, bestemte han følgende Inskription: Døden | er en Overgang til Evighed. | Med dette Haab levede og døde | den nu henfarne | Frue *Karen Hauser*, | fød *Æreboe*. | Første Gang saa hun Lyset d. 23de²) September 1729, | blev givt d. 6te Martij 1768 | med | *Etatsraad Conrad Hauser* | døde d. 13 Junii 1810. | Hun var Moder til 3 Sønner og 1 Datter, | som alle nu modtage hende i en bedre Verden. | Oplyst Forstand, | Blidhed i Omgang, | Retskaffenhed i Vandel | og | Trofasthed i Venskab | gjorde hende agtet og elsket af hendes Medmennesker, | derfor sørger en kierlig efterlevende Ægtefælle, | ved hendes Død | Menneskehed og Slægtninge beklage | at have i hende tabt en af sine sande Prydelser, | og Venskab erindrer med Taknemmelighed hendes Minde. | Dog — Hun lever! | Med saligt Blik fra lyse Evighed | Som Engel skuer hun til Jorden ned. —

I godt 3 Aar var Hauser Enkemand, men d. 15. Aug. 1813 ægtede han Cecilia Maria f. Ludvigsen (født 11 Jan. 1768, † 4 Aug. 1844), Enke efter Fuldm. i det vestindiske Komp. Peter Ludvigsen.

¹) Jfr. Pakke i Magistratens Arkiv: Hauserpladsens Brolægning, 1818—38.

²) Faderen, Rasmus Æreboe, nævner den 21de som hendes Fødselsdag.

Hausers Børn af første Ægteskab vare alle døde i en ung Alder. Af andet Ægteskab havde han ingen. To jævnaldrende Børn bleve imidlertid opdragne i hans Hus som hans egne uden dog at blive adopterede af ham, nemlig en efter ham opkaldt Søstersøns Søn af hans første Hustru, Conrad Hauser Grove¹⁾, og en Broderdatter af hans anden og sidste Hustru Cathrine Regine Ludvigsen²⁾, som 9 Aar efter Hausers Død adopteredes af hende med Navnet Hauser³⁾.

Hauser satte megen Pris paa sit ny Fædreland og vilde gerne anses som en god Borger i den Forstand, som Slutningen af forrige Aarhundrede opfattede denne. Som et Udslag af hans patriotiske Følelser har en Slægtning meddelt mig, hvorledes han under Bombardementet styrkede de paa Vagt dragende Forposter med sine franske Vine. Paa hans forskelligartede velgørende Virksomhed afgiver følgende, paa rosenrødt med rige pressede Dekorationer forsynede Papir nedskrevne, for Tiden ret karakteristiske, Digt et Eksempel:

Dig, Hædersmand! hvis Ædelmodighed
 Os aabner snart et sikkert Tilflugtssted⁴⁾
 For vor forladte Pigeskare;
 Nej! *Dig* kan ej vor Mund, kan blot vort Hjerte svare!
 Vort Svar er Tak, er Glædens blide Graad
 Ved *Hausers* fromme Borgerdaad.
 I egen Gade vil *Han* Templet rejse,
 Hvor Qvindedyd opelskes uden Bram!
 For evigt skal og hist hans Minde kneise;
 Og hver en Fremtid skal velsigne *Ham!* —
 Ja *Hædersmand*, i Qvindedydens Boe
 Skal *Du*, som Templets Skytsaand, trone:
 Og Jordens Hæld, og Himlens Roe
 Skal end *Din* Sølv-Isse krone!

¹⁾ Født 17. Aug. 1803, Søn af Genkrigskomm. og Deput. i Admir. Carl Fr. Grove og Hustru Gedske Cathr. f. Nordahl, siden Sognepræst, død 16. Okt. 1879.

²⁾ Født 11. Nov. 1803, Datter af Forpagter Ludvigsen paa Svanholm, død ugift.

³⁾ Adoptionsbevilling af 19. Juni 1833, jfr. Kancelliarkivet.

⁴⁾ Hauser skænkede frit Lokale i Hausergade til nedennævnte Pigeskole.

Naar Du, ved Selvbevidsthed froe,
 Den nye Havets Eden overskuer;
 Naar Blomst ved Blomst, hvormed Alherrens Magt
 Beskiæmmer Salomoners Pragt,
 I Vaarens lyse Farver luer:
 Da skal *Dit* Blik med større Lyst
 Ved hin vor Ungdoms Blomsterskare dvæle,
 Og Ungdomsglæde skal Dit Bryst
 Paa nye med saligt Haab besie!e!
 Hver Møe, der lærer her, med Dydens Mod
 For Tid og Evighed at leve,
 Vil da det fromme Blik til Himlen hæve,
 Og bede hjerteligt for *Dig*, den Giøve:
 Og selv, naar hun ved Altrets Fod
 Sin Yngling Haand og Hierte byder,
Dit Navn i begges Lovsang lyder!

Vor Trængsels Alder kaldes end —
 Jernalder, og dens Vægt nedtrykker
 Især vor gode Konges gode Mænd.
 Saa mangan Møe vemodig smykker
 Sin alt for tidlig tabte Faders Grav
 Med Krandsse, som Naturen gav.
 Og blev det overalt ej Qvindens Lod, desværre!
 At raade sielent kun sig selv, som egen Herre;
 Afhængig, hielpeløs, ja Barnet liig,
 At leve blot for os, men ej for sig?
 Thi Hæld og Hæder *Dig Velgiører*,
 Der hine Faderløses Suk bønhører;
 Og rækker os med ægte Borgeraand
 En Dannemands kraftfulde Broderhaand.

Comiteen for Undervisningsanstalten for Pigebørn af Embedsmænd,
 den 31te Martii 1812.

Sander. A. K. Holm. Bärens.

Høi Velbaarne

H^r. Conferenceraad *Hausser!*

Et ganske ejendommeligt Bidrag til Oplysning om Hausers
 egen Karakter findes blandt nogle Dokumenter, der velvillig ere
 blevne mig forærede af Hr. Direktør T. E. Ludvigsen, en Broder til

hans Plejedatter. Dette er et egenhændigt Udkast¹⁾ til de Forholdsregler, han ønskede iagttagne ved sin Begravelse og lyder saaledes:

I Februar 1814.

Da det ikke kan ventes, at jeg endnu længe kan virke til gavn for medmennesker, og jeg længe har tænkt paa at bidrage noget efter døden ved gavnlig sparsomhed, udbeder jeg mig følgende af mine omgivende Venner.

Mit liig efter at have lagt 48 tiimer urørt, og naar der er vished om døden indsvøbes i samme linned og trøye eller andet, den befindes i, uden nogen pynt eller noget nyt, som kan komme de levende til gode.

En kiste lades forferdige af tvende trængende gode Mennesker, snedker svende eller dreng, og betales for arbejdsløn 4 dobbelt dagsløn — bredderne, hvoraf denne kiste gøres, maa udsøges at være af aller sletteste sorter knastede, rissede, og saaledes uduelige til alt andet arbejde. Den Snedkermester, som saaledes udsøger virkelig ubrugbare bredder (til andet arbejde) betales alligevel træet, hvad samme har kostet ham. Paa denne maade formeenes, at en liigkiste — saa aldeles uden zirater — uden Liimning eller andet unyttigt, ikke engang fiint hævlet, og dog sort overstrøgen, maa koste mindre end 12 eller 10 dalere. — Hvad Transporten og begravelsen angaaer, da beder jeg nøye at efterkomme forordningerne²⁾, men ikke at betale mere, end hvad stipuleert er. Kun iagttages at spare alle de gode folk deres tiid; ingen maa følge mig eller liiget ud af Porten; der søges Kanzeliet, at det maa være tilladt at kiøre tiidlig om Morgenen³⁾ ud af Byen. Kisten legges i en simpel arbejdsvogn og kiøres ud samme øyeblik Porten aabnes, være det vinter eller sommer tiiden; ikkun min Søn Conrad og trende Personer, han vil udnævne, følger med. NB 3 alen dyb under Jorden maa være det mindste maal, kisten legges — hvad man vil sette derover, kan være lige got — kun ingen usandhed —. En svær liigsteen, som Gammel dags var brugelig, var best, men intet andet paa end

1) Om end Bogstaveringen viser, at Hauser ikke var sikker i Retskrivningen, ses dog ogsaa heraf, at han selv i løse Udkast skrev dansk.

2) Det var nemlig almindeligt for Bedrestillede at søge ekstraordinær Til-ladelse til, trods Forordningens Forbud, at pynte Kisten med Baj, Sølv-plader o. l.

3) Det regnedes ellers netop for fint at begraves om Aftenen.

herunder hviler asken af en god borger. Han var fød i *Basel* 1743, døde i *Kiøbenhavn* 18 . ., agtet af sine Medborgere, og det var hans kiereste rigdom og ære. *Conrad Hauser* var hans navn ¹⁾.

Den 14 December 1824 døde Konferensraad Hauser i sin Ejendom Nr. 32 i Hausergade. Hans Skifte ²⁾ viser os, at hans nys omtalte Ønsker med Hensyn til Begravelsen ingenlunde respekteredes. Kammerherre og Deputeret i Gen. Toldkammeret F. Oldenburg indsender nemlig en Kvittering af følgende Indhold: Da afg. Conferentsraad Hauser ved Døden afgik, blev jeg som Laugværge for Enken anmodet om at besørge det vigtigste Udlæg til hans Begravelse. Denne, skjøndt saa simpel som Velanstændigheden fordrede, har dog som hosfølgende Regninger udvise til Kiste, Liigvogne, Liigbærere, Hyrekusk, Bedemand etc. etc. medtaget en Sum af 245 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$ 9 β Repræsentativer, hvorunder dog endnu ikke ere indbefattede Udgifter til Bevertning og saa meget Andet.“

Det var helt anderledes end Hauser havde tænkt sig — baade Ligvogn, Ligbærere, Hyrekusk, Bedemand, dobbelt Ligkiste til 75 Rd., udgraveret Plade til 20 Rd., Invitationsvogn med Tjener, Dusører, Handskepenge, Beværtning og „meget Andet“, men --- „Velanstændigheden“ krævede det.

Følgende forbedrede Ligpladeindskrift blev ogsaa forfattet og tilmed indført i Adresse-Comptoirets Efterretninger (for 20 Dec. 1824):

Her | gjemmes det jordiske | af | *Conrad Hauser*, Conference-
raad, | fød i *Basel* den 16de Febr. 1743, | kom til Danmark i
Aaret 1776, | givt første Gang med *Karen Æreboe*, | og blev i
dette Ægteskab Fader til 4 Børn, | som alle i en tidlig Alder
ere døde. | Gift anden Gang med *Cecilia Marie* | *Ludvigsen*, |
som nu begræder Tabet af den kjærligste | Mand. | Endskjøndt
Udlænding, elskede han Danmark | med varmeste Hengivenhed |

¹⁾ En i Maj 1819 tilføjet Efterskrift tyder paa Indkøbet af 2 Begravelsesnicher i tyske Kirkegaard (N 12 og 13).

²⁾ Mellem Overrettens Skifteakter 1824—25, Nr. 52 i Provinsarkivet for Sjælland.

offrede det sin hele gavnlige Virksomhed, | og bad endnu med døende Læber til Himlen for dets Held. | Som sand Christen, værdig Borger, trofast Ven, | lever han i agtet Minde | hos Medborgere og Venner. | — 2 Cor. 5, 1. Vi vide, at naar vor jordiske Hytte nedbrydes, have vi | en Bygning af Gud, et Hus, som er evigt, | i Himlene.

Boet frembød et underligt Skue af en Ruin. En betydelig Ejendom, som Hauser i 1813 havde købt i Forening med Etatsraad Saabye for c. 48000 Rd., nemlig Voxlysfabriken og Voxblegeriet paa 9de Blegdam, havde han maattet sælge i 1822. Hans store Ejendomme i Hausergade vare vel endnu tilbage, men pantsatte til Taget. Mange Aktier havde der været, men de gode vare solgte, de værdiløse tilbage. Fire nydelige Aktiebrevne ligge saaledes endnu mellem Skifteakterne; det var Aktiebrevne i det med kgl. allernaadigst Tilladelse af 30 Mai 1782 oprettede „Norske Skierper og Bergbygnings Geverkskab“. Foroven viser et pragtfuldt Kobberstik et Guld og grønne Skove lovende Bjærglandskab, forneden udviser Direktionens Segl et Overflødighedshorn omvundet med Blomster, ogsaa et lovende Symbol. Ikke desto mindre melder den sørgelige Sandhed fra Drammen, at de ere af „ingen Værdi“, idet „dette Selskab er kuns øjeblikkelig blevet oprettet og har senere aldrig [!] existeret“. Man faaer et Billede af den økonomiske Nedgang, der ramte Hauser saavel som de allerfleste af vore største Handelsmænd i Begyndelsen af Aarhundredet.

Et agtet Navn havde han imidlertid efterladt sig. A. W. Moltke frafaldt al Fyldestgørelse i Boets Løsøreffekter, der vurderedes til 1128 Rd. Sølv og en aarlig Livrente fra Frankrig paa 250 Frk. til Fordel for „Enken efter en saa agtet, af mig i mange Aar kjendt Mand“, og offentlige og private Kreditorer enedes om det samme. Kongen bevilgede Enken en Pension paa 800 Rd., der siden forhøjedes til 1000 Rd.¹⁾, og Direktionen for Statsgælden fremhævede i Forestillingen herom, hvorledes han med betydelig Formue kom til Danmark, medens Tidsomstæn-

¹⁾ Jfr. Stats-Aktiv Kont. Journ. 1844 Nr. 2167.

dighederne og især hans Iver for at forskønne Hovedstaden med endeel Bygninger, som han opførte i den uheldigste Tid, opslugte hans Formue, hvilken han derved paa en vis Maade kan siges at have bragt det Offentlige som et Offer, medens Præsten ved hans Ligbegængelse foruden almindeligere Betragtninger over hans uafsladelige tro Omhu for Familien og „utrættede Stræben efter almeennyttig Virksomhed“ under hans 48aarige Ophold her i Landet fremhævede hans Virksomhed for Menigheden i 7 Aar som Forstander og i 24 Aar som Kirkens Ældste.

En Familietradition beretter, at Hauser var i Slægt med Napoleon. Den bekendte Genealog, Kaptejn Lengnick har ogsaa i et Exemplar af hans Stamtavle over Familien Æreboe, der nu opbevares i Rigsarkivet, med egen Haand tilskrevet: „Hauser angives at have været i Slægt med Cardinal Fesch og saaledes med Napoleon“.

At Kardinal Joseph Fesch, født i Ajaccio d. 3. Jan. 1763, var en Slægtning af Napoleon, er sikkert. Hans Moder Angèle-Marie Pietra-Santa havde før sit Ægteskab med hans Fader François Fesch været gift med Jean-Jérôme Ramolino, og i dette ved Mandens Død tidlig afbrudte Ægteskab havde hun Datteren Lætitia, siden gift med Charles Buonaparte og Moder til Napoleon. Lætitia og Kardinalen var Halvsøskende, og han var altsaa en (Halv-) Onkel til Napoleon.

At Hauser var i Slægt med Kardinalen, er ganske vist heller ikke usandsynligt. Michauds Biografie universelle udviser ikke blot, at Kardinalens Fader var en Svejtsers (der i Genuas Tjeneste som Officer ved et Svejtsers-Regiment var kommen til Korsika, som dengang stod under denne Republiks Herredømme), men ogsaa, at han var fra Hausers Fødeby Basel og tilhørte en Patricierslægt sammesteds. Men selv om det var fastslaaet, at Hauser var i Slægt med Kardinalen, hvad Mangelen paa Hjælpekilder til Basellerslægternes Historie iøvrigt i al Fald for Tiden hindrer mig i enten at bestyrke eller afkræfte, kan man ingenlunde deraf slutte med Lengnick eller hans Kilde „og saaledes [ogsaa] med Napoleon“. Thi naar Hauser skulde være i Slægt med

Kardinal Fesch, maatte det aabenbart være gennem dennes svejtsiske Fader og ikke gennem hans korsikanske Moder, medens det omvendte, som paavist, var Tilfældet med Napoleon.

Til Frankrigs berømte Kejser stod Hauser altsaa, selv under Forudsætning af, at de i Kardinal Fesch havde en fælles Slægting, sikkert ikke i noget egentligt Slægtskabsforhold.

Jens Abrahamsen Plougs optegnelser.

Meddelt af Rektor **A. E. Erichsen.**

Ved velvillig imødekommenhed af konsul og cand. juris Frederik Hansen i Stavanger har jeg faaet anledning til at benytte det manuskript, hvoraf uddrag her skal leveres. Det udgjør en temmelig tyk bog i oktav og er med undtagelse af et par blade i slutningen skreven med Jens Plougs egen haand. Ploug begyndte sine optegnelser den 27de mai 1718, da han som maanedsløitnant ombord paa fregatten „Kronjagten“ laa ved Magø ikke langt fra Fredrikshald. Han fortsatte dem uafbrudt lige til 1739, aaret før sin død, idet han paa sine mange reiser sees at have ført bogen med sig. Særdeles merkelige oplevelser har han ikke at berette. Uagtet han saalænge opholdt sig paa flaaden i umiddelbar nærhed af krigsskuepladsen, synes han aldrig selv at have været i ilden. Men hans optegnelser om krigsbegivenhederne i 1718 og 1719, navnlig om søtræfningerne paa Idefjorden, er alligevel ikke uden interesse og kan supplere, hvad der hos H. G. Garde og andre forfattere læses derom.

Det her meddelte uddrag udgjør omtrent en tredjedel af det hele. De udeladte partier indeholder dels gudelige betragtninger dels notiser om udenlandske begivenheder og forfatterens formeninger om den europæiske politik, som han i sine senere aar sees at have interesseret sig meget for. Endvidere er udeladt de nøiagtige optegnelser om vind og veir, som dagbogen indeholder for hver dag i alle de aar, hvori Ploug foer tilsøs. Paa nogle steder har jeg forkortet forfatterens altfor omstændelige fremstilling; saadanne steder er satte i klammer. Originalens retskrivning er ikke beholdt undtagen ved egenavne.
